

Ivan Kuhar

Kose svitle smo sklepali

Počasi je pridihala vigred iz zelenega Štajerja sem čez že zeleno Pohorje preko mislinjske in slovenjgraške dolinice in pri Dularju na meji med hotuljsko in selsko faro začela trkati na nekdanja obmejna vrata Koroške, v Traberci in pri Šentvidu nad Črno ter brez kakih obmejnih papirjev hitro prešla tudi na

Kuharjev Anzej si kleplje koso. (Pred domačo hišo na Prežihovem vrhu pri Kotljah)

našo koroško stran v Mežiško dolino. Ko so vzbrstela podnožja Uršlje gore in ko je ozelenel kraj z našo Peco v novo in toplo poletje, tedaj se je začelo v naravi novo življenje.

Sonce je začelo zgodaj vzhajati, čez dan je že pripekalo, preden je pozno zašlo že daleč tam za koroškim Obirjem. Noči so postajale kratke in prvi jutranji svit je spremljal ptičji spev, ko so po naših domovih začeli domači sinovi in posli zamenjavati svoja zimska ležišča ter se preseljevati iz toplih, a zaduhlih zimskih stanovanj ali iz živinskih hlevov in drugih kmečkih kamer na skednje v spanje na dišeče seno, da se čez zdravo poletno noč naužijejo čistega zraka in novega zdravja za nastopajoče prvo najvažnejše delo: košnjo. Bližal se je god sv. Antona Padovanskega, ki prinaša v naše kraje koso in prvo košnjo detelje, kateri hitro sledi košnja naših travnikov.

Košnja travnikov, kateri posveča naš slovenski kmet poleg žetve in spravljanja pridelkov v jeseni največjo pažnjo; saj od košnje je odvisno njegovo gospodarsko stanje in njegov obstoj za dobo enega leta. Kako se bode kosilo, koliko nakosilo, kako spravljalo in sušilo? To so težke skrbi kmetovskih gospodarjev. Ni čuda, če so se zato o košnji še do danes ohranile stare šege, pa saj tudi mnogo naših narodnih pesmi opeva košnjo slovenskega kosca v zori prvega svita. Nekoč, ko so naše kmetije stale še na trdnejših podlagah, ko je po kmetih bilo dovolj delovnih ljudi, pridnih in močnih mladih rok, hlapcev in dekel, za katere je bilo

na domu vsega dovolj: dela, še bolj pa hrane, ko so stare kmečke kašte še služile stoletja staremu namenu za shrambo žita, mesnine in zabele, ko je po kmetijah vladalo zadovoljstvo in božji blagoslov, takrat je v kraju, ko se je začela košnja, kar odmevalo v petju. Četudi je bil počitek prav kratko odmerjen v kratkih poletnih nočeh, je vendar novo in mlado poletno jutro prineslo vedno novega veselega življenja v zgodnje ure, ki je ni oznanjala nobena oglušujoče trobljena sirena s točno minutno napovedanim začetnim delom. Včasih prej, včasih bolj pozno je nastopil 16 urni in tudi 18 urni kmečki delovni dan, saj pravi naša pesem:

*Ce glih prav lop' cveti
in prav tajn diši,
zvečer suha tam leži*

Še prej, ko bode svit, pa
pojdemo kosit na zelene travnike.

Začetek je bil hud in težko je bilo utrujenemu, ko se je moral navaditi zgodaj vstajati, zapustiti tako dišeče in toplo ležišče, posebno mladim je bila to težava. Ko je včasih skoraj še šoloobvezen fantič spolnil dvanajsto ali trinajsto leto, kateri je bil telesno močno razvit, mu je čez zimo domači kmečki mizar, kateri je znal za silo popraviti in napraviti tudi novo najpotrebnejše kmečko orodje, že pripravil novo kosišče, na katerega so mu potem nasadili bolj kako staro, že izrabljeno koso, da mu je služila za uk in je ni bilo škoda, če se je polomila. Na guštanjskem sejmu, ki je na god sv. Janeza Krstnika ali, kakor pri nas pravimo, o Kresu, pa je dobil novo koso. Za klobuk si je zataknil nageljček in pa rožmarinov vršičec, tako je postal šele pravi kosec in je že smel, če je le mogel, tudi zajuckati ali skupno zapeti v zoro prvega svita sredi rosnega in

dehtečega travnika. Tak je bil novi krst mladega kosca sredi naših travnikov.

Prelepi so spomini in skoraj nepozabna tista rana poletna jutra in tisto leto, ko sem tudi jaz dozorel za prvi uk na koso in ko so me oče prvič prišli klicat, da naj vstanem, da gremo kosit. Nekaj boš že nakosil, le hitro vstani, da se prej navadiš zgodaj vstajati, ker ob času košnje je vedno »zguoda den« in je treba pridno prijeti za delo. »Le hitro gr!« se je glasilo povelje. Sonce še ni začelo vzhajati, samo tam daleč doli za Pohorjem se je komaj malo svitala prva jutranja zora, ko sem se opotekajoče zaspano skolvratil s senenega ležišča za očetom. Tam doli na vasi je ležala gosta megla in sem od daleč nekje pa je rahla jutranja sapica prinašala ubrani glas četverospava:

Kosa je rjava, trava nie ta prava,
jaz pa koj pomalem jo švajsam no kosim.

Tam nekje na Šelenbergu so že kosili. Počasi sem se začel truditi in pridno muhati s koso za očetom in bratom, katera dva sta jo naglo rezala že daleč pred menoj. Mislil sem na one prve kitice ravnokar odpete pesmi, ki jih je rahlo jutro prinašalo in obljubljal lep dan, ter upravičeno začel valiti krivdo tudi jaz na rjavo koso in na nepravo travo, da nisem mogel skoraj nikamor.

Oče in mati Ivan in Marjeta Kuhar pred svojim domom na Prežihovem vrhu. Njuni sinovi so: »Prežihov Voranc«, pisatelj, dr. Alojz Kuhar v Ljubljani, Ivan Kuhar, ki je doma, in Avgust Kuhar na Jesenicah

Doli na vasi pa se je tedaj oglasil veliki zvon, katerega glas je veličastno odmeval v to jutranjo še mračno sivino in naznanjal, da je nastopil zopet nov dan, čas molitve in čas dela. Mogočno in nekam svečano se je razlegal njegov glas kot glas gospodarja nad mladim jutrom. Tedaj je utihnilo petje in tudi oče je obstal, snel klobuk in ga odložil na pokošeno travo. Sledila je glasna skupna molitev angelskega češčenja na zelenem travniku. Tudi niže doli pri sosedu so kosili v ložu, kar se je dalo sklepati po brušenju kos, dokler ni končno čisto pod nami zadonela mogočna pesem koscev:

Dečva bruoštik nese pa mene
nič na reče,
jaz pa koj pomalem jo riežem
dov na vas.

Domača dekla je prinesla koscem zajtrk ter ga postavila in pripravila na primernem prostoru. Če je bilo dosti koscev, sta prinesli zajtrk dve, eno skledo štrukeljnov ali nudeljnov, ki so kar plavali v zabeli, ter velik lonec krompirjeve ali — kakor pri nas pravimo — riepne župe, da so si kosci dušo privezali za nadaljnje delo. Jerbas je poveznila na tla, nanj pa »na-

*Kakor se koscu strleže,
tak mu koasa rteže*

rihtala« sklede z obilno in dobro vsebino. Kosci so tedaj odložili kose, s pasov sneli čepune in se zbrali v krogu okoli zajtrka ter sneli svoja pokrivala in stoje glasno pomolili. Po končanem zaužitku, ki je bil vedno bolj pozno, okoli sedme ure, saj je tedaj bil čas, da so si domače dekletke in gospodinje počile, ker jim ni bilo treba prezgodaj vstajati, so kosci še nekaj časa posedeli in se pošalili z

Miha bo zapev priedi, Tomaž bo šov čriez, Juri bo pa pritisniv bas

deklami, ki so prišle trosit radovje, da naj tista, katera bo trosila veliki radovc ali — kakor pri nas pravimo — zvoženik, pripravi pušeljc za prihodnjo nedeljo onemu koscu, ki je prvi zakosil v še stoječo travo obširnega travnika. In zopet se je oglasila pesem, ko so kosci odhajali od zaužitega »bruštka«, v navadnem trojnem ali četvernem spevu. Tedaj še ni bilo nobenih tenorjev, raznih altov ali sličnih novejših imen za razne pevske glase. Prvi hlapec Miha je »zapev priedi«, Tomaž pa mu je »šov čriez«, Juri pa je »pritisniv bas«, tako da bi ob njem luč ugasnila, in lepa domača pesem

je zadonela po dolini do visokih pečin koroških gor; če je bil pa še kak četrti, pa je dal še više »ta tretkega«, tedaj je bilo petje še lepše, tako da niso samo kmečka dekleta, nego tudi postarne ženice petju na skrivaj in zamišljeno prisluškovale. Petje je bilo za znak, kje so že končali zajtrk in kje je za tisto jutro gospodinja ali dekleta zajtrk še najprej skuhala. V kratkih presledkih so se pesmi ponavljale zdaj od tega in zdaj od onega kraja, dokler zopet niso obmolknile včasih v kakí šaljivi:

Stara baba — dovga nuoč,
pridi mvada na pomuoč!

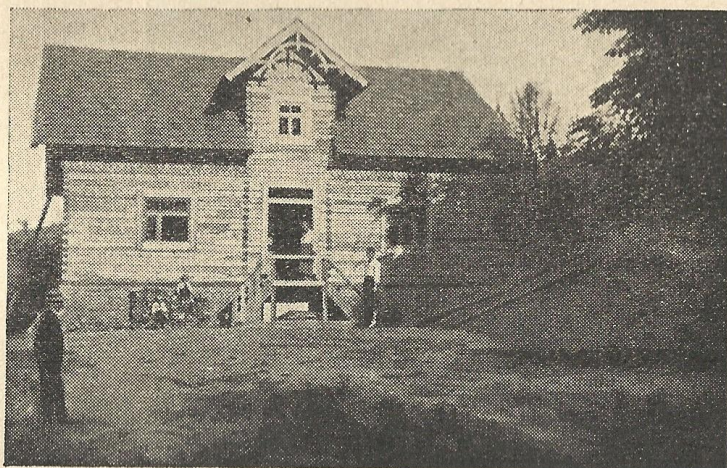
Le tu pa tam je pretrgal fantovski vrisk mladi dan. Dan je postajal vedno bolj topel in sonce je začelo že pripekati, ko so se posamezni kosci začeli na skrivaj ozirati proti poti, ki je vodila sem od doma. V grlu jih je nekaj tiščalo in se nikamor ni hotelo premakniti z mesta, tudi vrisk je skoraj ponehal in petje je postalo že suho. Obilno zabeljeni jutranji štrukeljni so pustili za seboj neprijetne občutke; ali grča, polna mošta, ki jo je prinesel gospodar, jih je splaknila. Zelena grča ali pa majolika velike vsebine je šla od kosca do kosca, od ust do ust; eden za drugim so ji v kratkih in krepkih požirkih sproti lajšali breme, dokler se ni končno osramočena znašla prazna in poveznjena tam na mokri travi v zavesti, da je tudi ona storila dobro delo ob tej hudi vročini in trdi košnji.

Pogovor se je zopet začel in dobra volja na travniku je rastla, ko je končno prišla še mala južina in je tako zapuščena grča zopet zavzela svoje častitljivo mesto in verno službo. Veliki kos do pedi visokega rženega kruha v eni, v drugi pa kos dobro odmerjenega špeha, mesa ali klobase, to je bilo za kosca, da je potem še bolj teklo, pa ne samo od znojnega čela, nego tudi iz ohlajajoče majolike ali kmečke grče. Da bo pesem zopet zadonela iz poživiljenih grl v zahvalo za dobrotni prigrizek! »Pa dajmo ano!« je velel prvi hlapec, ko si je z rokavom odlo-

ženega kalorja obrisal od mošta orošene brke in počasi potegnil: »Škrjanček poje, žvrgoli«. Ni obveljala ta, nego zapeli so ono s travnikov:

Kakor se koscu strieže,
tak mu koasa rieže.

Petju so se pridružile tudi ženske, ki so prišle trosit radovje, in tako je po mali južini prišla pesem do viška. Gospodar je od daleč poslušal in spremljal v tihih besedah besedilo petja, ponosen na svoje ljudi in na čast, katera prihaja iz petja v njegovem pokošenem travniku. Bolj ko se je dan bližal opoldnevu, bolj je romala spoštovana posoda z moštom sem od doma in zopet prazna nazaj po nove žlahtne kapljice. Rosa je že davno izginila s travnikov, trava je postajala vedno bolj medla in se ogibala kosi. Tam v senci pa so zapeli klepi svojo enotno pesem klep, klep, klep in skoraj hvaležno odmevali po pokošenem travniku. Koso klepati — to je velika dobrota za kosca v

Nova kmečka hiša pri Mrkaču na Stražišču pri Prevaljah, kjer je doma žena Kuharjevega Anzeja

vročem dopoldnevu, ko se pomakne v senco košatega drevesa, Pravijo, da najbolj len kosce gre prvi klepat, ali pa: tam in tam so imeli desec koscev in enajst klepov. Hladno in odpočito je sestil h klepanju kose na klepa, a dostikrat v velik posmeh ostalih koscev, tako da se le malokateri kosce upa do klepov pred končano košnjo. Ko pa kosa že nikakor več noče rezati, tedaj se delo pusti, kosci se zbero za odhod proti domu in pesem se ponavlja za pesmijo, ko grejo domov. Kose se svetijo in bliskajo v sončnem sijaju. Tako pripojejo kosci zopet domov, kjer jih najprej sprejme napolnjena majolika, ki kroži med njimi tako dolgo, dokler zadnji ne zadrema pod domačo košato lipo na zeleni in mehki travici, da do južine nadomesti, kar je ponoči zamudil.

Taka je bila košnja slovenskih travnikov stoletja sem do nedavnega časa. Ko pa je bilo vsega dovolj, ni bilo več — veselja do dela: »Pa kaj bom delal! Saj gre les dobro v denar!« Kmet je tičal v lesu in stregel trgovcu. Zato pa ni več kruha na kmetih, zmanjkalo je zabela, ob košnji je tiho in žalostno, ker le redke so klobase za kosce, kajti zamenjal jih je mesarski pravšvajger, pa tudi zabeljenih štrukeljnov ni več.

Karel Starc

Veter

*Čez polje
hiti deklé,
vihrajo ji
v vetru lasje ...*

*Hej, da sem zdaj veter!
Hui ... hui ...
čez polje
bi zavihral k nji.*

*Kodral lase ji,
božal srce ji ...
Hui ... hui ...
in se smejal, smejal.*